

Oppervlak

Gras

Gras is bij uitstek materiaal om grote oppervlaktes mee te maken. In de geometrische Franse tijd werd gras vaak als band (*plat bandes*) om bloemvakken of als speelveld aangelegd. In de Engelse landschapsstijl werd gras als een strak gazon rondom de belangrijke gebouwen gelegd. Gazon is kort gemaaid gras met weinig tot geen andere planten dan verschillende grassoorten. Indien het wordt betreden, vraagt het veel aandacht en verzorging. Ziektes komen niet vaak voor, hooguit wat schimmelsoorten en larven van kevers.

Gazonverzorging

Maaien

Maaien is belangrijk om de grasvlakte dicht te houden. Dit moet tijdens het groeiseizoen wekelijks of twee- tot driewekelijks, afhankelijk van de bemesting en grondsoort. Om het gras kort en dicht te houden, rol je ook een paar keer per jaar de torentjes van regenwormen en mieren plat.

Maaien gebeurt met een kooi-, cirkelmaaier of maaimachine. Het is belangrijk dat de bladen scherp zijn. Als dat niet zo is, wordt het gras met de wortel weggeslagen en kleurt het bruin. Maai het liefst bij droog weer, om spoorvorming van de wielen te voorkomen. Kies regelmatig een andere richting.

Onderhoud randen

De randen van je gazon bepalen de uitstraling, Hoe strakker, hoe beter. Bij rechte lijnen is het handig om een touwtje te spannen bij het steken. Vaak zijn graskanten voorzien van kantopsluitingen: zo is de lijnvoering al bepaald. De uitgroei verwijder je door afsteken of afknippen. Het afgemaaid gras ruim je op.

Opvangen of laten liggen?

Na het maaien ruim je het gras op of laat je het liggen (mulchen). Opruimen geeft een strakker beeld, mulchen geeft voedingsstoffen terug aan het gazon. Om te zorgen dat het

gras niet verstikt, haal je gevallen bladeren van het gras. Stikken kan al na een week gebeuren. De bladeren kun je ook maaien met een mulchmaaier, deze vermengt het blad met het gras en dient dan als bemesting.

Blad in de borders

Blad in de borders rondom het gras kan je beter laten liggen. Insecten eten de bladeren, maken er compost van en verbeteren de bodemstructuur. Ook vormen de bladerhopen nesten voor diersoorten zoals egels. Daarnaast is het een isolerende winterdeken voor planten en struiken.

Mos, mollen en mooi houden

Mos kan erg storend zijn in een net gazon. We halen dit liever niet met chemische bestrijding weg. Gerichte bemesting zorgt ervoor dat het gras sterker wordt en mos verdringt. Op donkere plekken is dit lastig, je kunt dan kiezen voor een mosveld. Mollen hebben een goede invloed op het draineren van de grond, maar het maakt je gazon kapot. Mollen verjaag je met geluid. Molshopen maak je daarna dicht.

Kale plekken in het gazon kun je bij zaaien. Je harkt de grond een beetje open, zaait het in met graszaad en loopt dit aan met de voet. Sproeien doe je alleen bij aanhoudende droogte. Teveel sproeien geeft verwend gras met weinig wortels, het moet afharderen. Geef liever een keer veel water dan meerdere keren weinig. Vaak is om de dag sproeien voldoende.

Jaarkalender

Oppervlak	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec	Materiaal	Opmerkingen	Frequentie
Gras															
Maaien			X	X	X	X	X	X	X	X			Maaimachine, kooi of cirkelmaaier	Bij droog weer, regelmatig andere maairichting kiezen	Eens per 1 a 2 weke in groeiseizoen
Bemesten			X	X			X						Mest, emmer, handschoenen	Stikstofrijk: voor groei, fosfor/kaliumrijk: voor bloei. Zo gelijkmatig mogelijk strooien.	
Verticuteren/beluchten			X						X				Verticuteermachine, greep of prikker	Hierna bijzaaien	
Blad verwijderen	X	X							X	X	X	X	Hark of bladblazer	Bij droog weer	Net voordat je mest geeft. 1 x per jaar voldoende, of maart t september.
Mulchen			X	X	X	X	X	X	X	X			Mulchmaaier	Bij droog weer	Eens per 1 a 2 weke in groeiseizoen
Mos verwijderen			X	X					X				Verticuteermachine, hark	Grond moet vochtig zijn, niet droog en niet erg nat	Eens per 1 a 2 weke in groeiseizoen
Rollen				X					X				Grasroller	Grond moet vochtig zijn, niet droog en niet erg nat	2 x per jaar
Kale plekken inzaaien				X					X				Graszaad	Na verticuteren en extra indien nodig	
Sproeien						X	X	X	X				Sproeier	Niet te vaak i.v.m. afharderen gras	
Randen steken				X		X		X					Grassteker	Let op zonzijde/behoud lijnen	
Uitgroei kantafsluitingen verwijderen					X		X		X				Kantensteker, loopschaar, bosmaaier met nylon touwtje		3 a 4 keer per jaar
Stinzengrasveld maaien					X	X							Tweewielige vingerbalk, grote maaier, bosmaaier	Niet te nat weer zodat gras niet platgeslagen wordt.	Eenmalig. Daarna al grasveld beheren.

Stinzengazons

De gekleurde graspartijen bij buitenplaatsen en kastelen in het vroege voorjaar, zijn het gevolg van stinzenplanten onder bomen of in gazons. Vaak zijn dit bol- en knolgewassen die in het voorjaar hun levenscyclus voltooien. Deze gewassen groeien het liefst in kalk-

voedsel- en humusrijke grond, in de schaduw onder bomen en in de grond bij vijvers en singels waar de vochtinhouding optimaal is.

Stinzenplanten danken hun naam aan het Friese woord *stins*, steenhuis. Stins werd gebruikt om burchten en landgoederen aan te duiden. Bewoners van *stinsen* waren rijk genoeg om hun tuin te beplanten met voorjaarsbloeiers. Kenmerkend voor stinzenplanten is dat ze op (oude) buitenplaatsen bloeien.

Niet maaien voor eind mei

In het najaar ontwikkelen stinzenplanten zich en vanaf januari begint de bloei, soms met duizenden tegelijkertijd. Ongestoorde groei is belangrijk om de populatie in stand te houden. Na het afsterven van de stinzen gaan onkruiden groeien en ontstaat er een bloemrijk gazon met lang gras. Voor het behoud wacht je met maaien tot eind mei of zelfs juni, na de hoofdbloei van onkruiden. Gebruik een bosmaaier met mes of zeis, of een vingerbalk. Het maaisel mag naar de composthoop en de overige maanden van het jaar kan het veld als gazon worden behandeld.

Bloemrijk grasland

Bloemrijke gazons behandel je hetzelfde als stinzen gazons. Het mag pas gemaaid na het uitzaaien van bloemen. Het zaad moet makkelijk loslaten, zodat het zich kan verspreiden. Hierna kun je het gazon regelmatig maaien. Let op: maai over de rozetten van de bloemen heen, zodat je ze niet afsnijdt. Je kunt ook een tweede bloei in september laten opkomen, waarna je het fleurige onkruid nogmaals afmaait.

Paden en verhardingen

Paden en verhardingen zijn handig om een bestemming te bereiken, maar dienen ook als ondergrond en voetstuk. In de totale compositie van een buitenplaats zijn paden ondersteunend, om de wandelaar langs al het schoons van de tuin te leiden. Het pad dient daarom glad en zonder obstakels zijn. We onderscheiden hier verhardingen, halfverhardingen en onverharde paden.

Verhardingen

Onkruid verwijderen

Verhardingen bestaan uit losstaande stenen of blokken, waardoor er in de voeg ongewenste planten kunnen groeien. Verwijder het onkruid om de paar weken om verspreiding te voorkomen. Dit kan door borstelen (mechanisch of handmatig) of wegbranden. Gebruik nooit een hogedrukreiniger, hiermee beschadig je de voegen.

Het handmatig uittrekken van onkruid is het meest bewerkelijk, maar ook het meest effectief! Steek een onkruidmes in de voeg en trek de wortel naar boven. Beginnende zaadonkruiden kan je ook kapot vegen met een borstel. Onkruid verwijderen met infrarood kan op kleine schaal. Hierbij verwond je de plant, waardoor het zich probeert te herstellen. Dit kost veel kracht en daardoor duurt het lang om goed te herstellen. Let op: verbrand de plant niet volledig. Bij volledige verbranding heeft de wortel genoeg kracht om meteen te groeien.

Blad verwijderen

De verharding moet je regelmatig schoonmaken met een bladblazer of bezem: bij bladval iedere week. Je verwijdert hierbij niet alleen zaden, maar ook blad en ander organisch materiaal. Zo is er voor ontkiemende zaden weinig voedsel te vinden en hebben regenwormen geen voedsel om tussen de bestrating door te trekken en zo verzakkingen te veroorzaken. Strooi de verharding af met scherpzand om de voegen gevuld te houden. Hiermee voorkom je dat de bestrating los komt te liggen en er in de diepe voeg geen onkruid ontkiemt.

Gebruik bij herstel van de bestrating altijd schoon zand om de fundering weer aan te vullen. Schoon zand houdt geen water vast. Doe je dit niet, dan kan de bestrating opvriezen en omhoog komen door de uitzetting van water naar ijs.

Halfverhardingen

Halfverharde paden zijn bedekt met materialen zoals grind, steenslag, schelpen of zand. Je houdt dit op orde door schoffelen, harken en onkruid verwijderen. Veeg, hark of blaas iedere week het terrein schoon want onkruid krijgt snel de kans om te groeien. In het groeiseizoen van half maart tot eind oktober moet je wekelijks of tweewekelijks onkruid verwijderen.

© Helene's Beeld

Schoffelen

Onkruidgroei kun je bestrijden door te schoffelen, behalve als er honingraadplaat of worteldoek is toegepast. De schoffel laat je over de verdichte ondergrond onder het losse materiaal door glijden, waardoor de wortels van het onkruid worden doorgesneden.

Harken

Harken kan op twee manieren: afharken en gelijkharken. Bij afharken verwijder je het blad van de onderlaag. Zorg ervoor dat je je hark wat rechtop houdt, om te voorkomen dat je verhardingsmateriaal meeneemt. Bij gelijkharken mogen de tanden van de hark bijna recht op de ondergrond. Houd de hark laag. Maak een trekkende beweging en daarna een duwende. Grind kun je ook met een sleepmat achter een maaitrekker losmaken.

Onkruid verwijderen

Er zijn veel gelijkenissen tussen het verwijderen van onkruid bij verharding en halfverharding. De voorgaande paragraaf over onkruid verwijderen bij verharding geldt eveneens voor halfverharding. Bij halfverharding moet je daarnaast ook nog onkruid wieden. Dat moet je doen tijdens het groeiseizoen van half maart tot oktober, het liefst wekelijks of tweewekelijks.

Onverharde paden - Graspaden

Een graspad is een kortgemaaid stuk gras dat goed beloopbaar is. Denk aan een pad in hoger gras gemaaid, of tussen bloemperken. Deze graspaden (*plat bandes*) worden zwaar belast door het bewandelen. De grond raakt verdicht en daarom is het belangrijk te verticuteren, beluchten en bijzaaien. Bij verticuteren snijd je de grasmat in stukjes, hierdoor kan nieuwe groei ontstaan. Dit kan handmatig of machinaal. Bij beluchten maak je verticale gaatjes in de grond met een greep of prikker, hierdoor wordt het water beter afgevoerd en kan er meer zuurstof in de grond doordringen. Houd het gras kort en bemest het regelmatig in de groeiperiode.

© Helene's Beeld

Onderhoud randen

Het onderhoud van de randen van graspaden doe je op dezelfde manier als het onderhouden van de randen van een gazon.

Jaarkalender

Oppervlak	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec	Materiaal	Opmerkingen	Frequentie
Paden en verhardingen														Goed onder het losse materiaal doorglijden	
Blad verwijderen	x									x	x	x	Hark, bezem of bladblazer	Iedere week bij bladval	Wekelijks
Onkruid verwijderen (wieden, branden)			x	x	x	x	x	x	x	x			Onkruidmes, infraroodbrander	Plant niet helemaal verbranden	Elke 3 weken in groeiseizoen
Algen/mos/bladeren verwijderen			x							x	x		Bezem, water en groene zeep	Geen huishoudazijn, zout of chemische middelen gebruiken	Paar keer per jaar
Schoffelen			x	x	x	x	x	x	x	x	x		Schoffel	Goed heen en weer bewegen zodat het contact tussen de grond en de wortel verstoord wordt	Elke week of twee weken in groeiseizoen
Harken	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	Hark met rechte tanden, plastic bladhark, kruiwagen	Afharken (blad) of gelijk harken (loshalen)	Hele jaar door
Herstel bestrating													Zand, rubber hamer	Indien verzakt	Indien nodig
Uitgroei kantafsluitingen verwijderen					x		x		x				Kantensteker, loopschaar, bosmaaier met nylon touwtje		3 a 4 keer per jaar
Graspaden maaien			x	x	x	x	x	x	x	x			Kooi- of cirkelmaaier	Gras moet niet te nat zijn	Eens per 1 of 2 weken

Water

Van *grand canal* en gracht tot landschappelijke vijvers en sloten: waterpartijen komen veel voor in groen erfgoed. Ze geven bij uitstek vorm aan de ruimtelijke beleving. Ook is het gunstig voor de diversiteit van flora en fauna en heeft het een regulerend effect op hoge en lage temperaturen. Wel is er veel onderhoud nodig om de kwaliteit van het water, de belijning, de oever en de ecologische waarden op peil te houden.

Oevers

Maaien

Meestal grenzen waterpartijen aan gemaaide gazons, soms met een rand oeverbeplanting ertussen. Naast het historische beeld, de structuur en kleur is dit belangrijk om de oever te beschermen tegen inzakken.

Bekende oevervegetaties zijn riet, gele lis, dotterbloem of valeriaan.

Oeverbeplanting maai je. Doe dit van juni tot oktober met een bosmaaier met mes en niet met een 'touwjtje'. Als je een maaibeweging gebruikt, kan je het maaisel hoog op de oever bij elkaar neerleggen. Zo kun je het makkelijker afvoeren. Je kunt de oeverbeplanting ook handmatig verwijderen. Snij of steek met een spade de plantengroei van de oever en vis het afgesneden groen met een hark uit de vijver. Boom- en struikvormers moet je met de spade uitsteken.

**Maai niet alle oeverbeplanting weg!
Het is beter voor de diversiteit als er wat begroeiing blijft staan**

Waterpartijen

Onderhoud

De waterkwaliteit en -kwantiteit wordt beïnvloedt door veel verschillende factoren. De aanwezigheid van eenden en golfslag veroorzaken afslag. Plantengroei zorgt er op andere plekken weer voor dat waterpartijen dichtgroeien. Een bepaalde hoeveelheid plantengroei is goed voor het biologische evenwicht in de waterpartij, maar je moet ook oppassen dat het niet te veel wordt. Daarom moet je te veel plantengroei en blad minstens één keer per jaar (in oktober/november) verwijderen. De plukhaak en de schoef zijn gereedschappen die speciaal voor dit werk zijn ontwikkeld. Bij het verwijderen van groen moet je oppassen dat je de bodem van de waterpartij niet teveel beschadigt.

Je kunt beter even wachten met het afvoeren van het groen dat je uit waterpartijen weghaalt: het bevat veel water en is daardoor zwaar. Het is handig het een week op de kant te laten liggen en later weg te brengen, dan is het water eruit gezakt en het gewicht verminderd. Daarnaast kan de nog aanwezige fauna in die tijd ook nog terugkruipen. Het groenafval kun je beter niet verspreiden in bosschages: op die manier kan een overschot aan voedingsstoffen ontstaan, met brandnetels en bramen als gevolg.

Het kan een probleem zijn om grote waterpartijen te bereiken. Naast professionele maai- en baggerboten kun je dit werk ook met lange baggerbeugels en plukhaken uitvoeren. Als je de hoeveelheid riet wilt verminderen, moet je dit in juni vlak onder de wateroppervlakte afmaaien.

Duikers en stuwen

Duikers en stuwen zorgen er vaak voor dat het waterpeil constant blijft. Deze waterkeringen reguleren de aan- en afvoer van water vanuit andere waterlopen naar de waterpartij. Duikers en stuwen moet je om de maand controleren op verstopping. Door het hele jaar kunnen ze vol gaan zitten door plantengroei, in de herfst kunnen daar nog afgevallen blad of takken bij komen. Planten en afgevallen blad kun je verwijderen met een hark. Blad waait vaak in dezelfde hoek van het water, daar kun je het er makkelijk uitvissen. Opgevisst blad kun je eventueel in het bos uitspreiden, maar zorg er wel voor dat je met het materiaal geen sporen vormt in de oeverzone. Reparaties aan beschoeiingen en andere bouwkundige elementen vallen buiten dit kader.

Jaarkalender															
Oppervlak	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec	Materiaal	Opmerkingen	Frequentie
Water															
Duikers controleren/ schoonhouden	x		x		x		x		x		x	x	Hark	Extra opletten na bladval	Om de maand gedurende het jaar
Maaien oeverbeplanting						x			x				Bosmaaier met mes, geen touwtje	Maaien na de bloei	2 x per jaar
Verwijderen plantengroei in water										x	x		Plukhaak, schoef, spade, hark, baggerbeugel, maai- of baggerboot		
Riet kappen						x							Zeis	Onder water maaien	1 x per jaar

Wet- en regelgeving

Houd bij beheer en onderhoud altijd rekening met de wet- en regelgeving met betrekking tot flora en fauna.

Veel planten en dieren zijn beschermd via de [Natuurbeschermingswet](#).

Zo mogen er geen werkzaamheden verricht worden tijdens het broedseizoen van 15 maart t/m 15 juli. Meer informatie: www.natuurindegemeente.nl

Gedragscode Natuurbeheer 2016-2021

De [Gedragscode Natuurbeheer](#) is een hulpmiddel voor de planning en uitvoering van natuurbeheer. Indien natuurbeheerders deze code volgen, kunnen zij reguliere werkzaamheden uitvoeren zonder in strijd te handelen met de Natuurbeschermingswet. Er geldt dan een vrijstelling van de verbodsbepalingen van de Flora- en faunawet en de beheerder hoeft geen ontheffing aan te vragen. Denk hierbij aan een kalender voor het omzagen van hout (niet in een bos) die aangeeft wanneer broedvogels, reptielen, amfibieën en planten kwetsbaar zijn.

Disclaimer

Het digitale Handboek Groen is een bundeling praktische informatie over het onderhoud van buitenplaatsparken en -tuinen. Het is een bundeling waarin niet alle visies zijn opgenomen en mogelijk ook visies door de tijd heen veranderen. Mocht u iets lezen of aangepast willen zien, kunt u contact opnemen met Landschap Erfgoed Utrecht. De foto's in dit Handboek zijn aan ons vrijgegeven door www.helenesbeeld.nl. Dit beeldmateriaal mag niet verder worden verspreid, tenzij er uitdrukkelijke toestemming van de fotograaf is gegeven.

Colofon

Handboek Groen is een uitgave van Landschap Erfgoed Utrecht en kwam mede tot stand dankzij een bijdrage van de provincie Utrecht.

Tekst: Juliette Jonker-Duynstee

Redactie: Floor Tinga, Danielle Schalkwijk

Foto's: Helene Blaak

Coördinatie: Danielle Schalkwijk

Copyright Handboek Groen © 2021, Landschap Erfgoed Utrecht

info@landschaperfgoedutrecht.nl

Alle rechten voorbehouden

Handboek Groen is een uitgave van Landschap Erfgoed Utrecht. Niets uit deze uitgave mag worden vervaelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.